

BAJNOK DÁNIEL

AISCHINÉS EPIDAUROSI FELIRATA?

Az athéni szónok Aischinés életének van egy vitathatatlanul érdekes, ám meglehetősen kétes hitelű mozzanata, amelyről nem emlékezik meg az antik életrajzi hagyomány: Aischinés csodás epidaurosi gyógyulása.¹ A ma ezzel összefüggésbe hozott felirat sokáig nem keltett különösebb feltűnést: az alig arasznyi széles, elkeskenyedő márványtöredéket a gortyni törvényszöveget is kiadó Johannes Baunack publikálta a *Philologus*ban számos egyéb apró epidaurosi felirattal együtt 1895-ben.² Baunack nyilvánvalóan nem pazarolt sok időt a töredék szövegének értelmezésére: közölte a méreteit (7,5×21×4,5 cm) és az első két sor megmaradt betűit.

. κτου ἸΑθηναῖος
ἀ]νέθηκ[εν]

Az ἀ]νέθηκ[εν] kiegészítésből világos, hogy Baunack felismerte: dedikációs felirat töredékével van dolga, amelyet egy ismeretlen nevű athéni polgár állított. A harmadik sorban három betű felső maradványai után EI?N olvasatot feltételezett, de nem tudta istennévhez kapcsolni.³ E harmadik sor olvasata különösen a későbbi kiadások tükrében tűnik szerény teljesítménynek. Az *Inscriptiones Graecae* IV. kötetét szerkesztő Maximilian Fränkel ugyanis 1902-ben nemcsak a felirat rajzát mellékelte, de új olvasatot és teljesebb értelmezést is adott.⁴

..... Διογν]ήτου ἸΑθηναῖος
ἸΑσκληπιῶδι ἀ]νέθηκεν.
- - - - -]με τὸ θεῖον
- - - - -

1. ábra. Fränkel rajza (IG IV 1214)

¹ A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/1-11-1-2012-0001 Nemzeti Kiválóság Program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

² J. Baunack: Zu den Inschriften aus Epidauros. *Philologus* 54 (1895) 61. n. 5.

³ „Von einer dritten Zeilen nur wenige Zeichen: nach 3 oberen Zeichenresten EI?N. Unklar, welcher Göttername.”

⁴ IG IV 1214. (M. Fränkel: *Inscriptiones Graecae* Vol. IV. *Inscriptiones Argolidis*. Berlin 1902. 279.)

Fränkel felfedezte, hogy a kő egykor egy gyógyulásért felajánlott dedikációs epigrammát tartalmazhatott, amelynek első sora a felirattöredék harmadik sorával esik egybe. Értelmezése szerint e sor ezt az üzenetet hordozhatta: engem, a beteget meggyógyított az isteni erő („*me aegrotum servavit vis divina*”). Az első sorban kiegészített Διογνήτου apanevet viszont 1929-ben kétségbe vonta az IG gyűjtemény IV. kötetének második kiadását elkészítő Friedrich Hiller von Gärtringen, nyilván azért, mert a Diognétoson kívül számos más -ητος végződésű görög férfinév is elképzelhető.⁵ Ekkorra azonban már magát a feliratot nem lehetett tanulmányozni, mert eltűnt az epidaurosi Régészeti Múzeum raktárából, így Hiller von Gärtringen sem közölt fényképet róla, hanem Fränkel kiadása alapján dolgozott. A Diognétos név kiegészítésének törlését leszámítva nem is változtatott semmit a szövegen. A betűk formája alapján történő datálással mégis megpróbálkozott – szerinte a felirat a Kr. e. 3. századra keltezhető –, bár kérdéses, hogy milyen betűalakokat vett alapul, ha magát a követ nem láthatta.

Hiller kiadása után egy évvel készítette el az epidaurosi Asklépieion csodás gyógyulási történeteiről szóló könyvét Rudolf Herzog (*Die Wunderheilungen von Epidaurus*), aki a gyógyulási dedikációkat kutatva bukkant rá egy négysoros epigrammára az *Anthologia Graeca* néven ismert gyűjtemény VI. könyvében, amely a fogadalmi epigrammákat tartalmazza. A vers szerzője a címzés szerint a szónok Aischinés. A hexameteres költemény magyar próza fordításban így hangzik:

*Miután csalódtam a halandók szakértelmében, és az istenségbe vetve minden bizodalمام elhagytam a szép ifjak Athénját,
a te ligettedbe érkeztem, Asklépios, és noha már egy éve
fekély borította fejem, gyógyulást nyertem három hónap alatt.⁶*

Bár korábban sokan kétségbe vonták, hogy az epigrammát az athéni szónok Aischinés írta volna,⁷ Herzog nem tartotta kizártnak, hogy a vers az ő csodás gyógyulásnak állított emléket,⁸ hiszen maga Aischinés is vall róla a Timarchos ellen mondott beszéd-

⁵ „Fraenkelii supplementum ΔΙΟΓΝΗΤΟΥ prorsus incertum est.” IG IV² 1 255. (F. Hiller von Gärtringen: *Inscriptiones Graecae* Vol. IV. Editio minor: *Inscriptiones Argolidis*. Fasc. I.: *Inscriptiones Epidauri*. Berlin 1929. 96.)

⁶ AG VI 330: ΑΙΣΧΙΝΟΥ ΠΗΤΟΡΟΣ: Θνητῶν μὲν τέχνας ἀπορούμενος, εἰς δὲ τὸ θεῖον / ἐλπῖδα πᾶσαν ἔχων, προλιπὼν εὐπαιδᾶς Ἀθήνας, / ἰάθην ἐλθὼν, Ἀσκληπιέ, πρὸς τὸ σὸν ἄλλος, / ἔλκος ἔχω κεφαλῆς ἐνιαύσιον, ἐν τρισὶ μῆσιν.

⁷ „Ab oratore alienum ratus Aeschini rhetori Milesio vel Mitylenaeo tribuit [Theodor] Bergk.” (*H. Stadtmüller: Anthologia Graeca. Epigrammatum Palatina cum Planudea*. Vol. I. Leipzig 1894. 404.) Lásd még *J. Irigoien: Le plus ancien acrostiche grec?* (*Anth. Pal. VI 330 et IG IV2, 255*) In: *Recueil Plassart*. Paris 1976. 122.

⁸ R. Herzog: *Die Wunderheilungen von Epidaurus. Ein Betrag zur Geschichte der Medizin und der Religion*. (*Philologus, Suppl. Bd. 22,3*) Leipzig 1931. 39. skk.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ ΑΤΡΟΜΗΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΩ ΙΑΝΕΘΗΚΕΝ
ΟΝ ΗΤΑΝ ΜΕΝΤΕ ΧΝΑΙΣ ΑΡΟΡΟΥΜΕΝΟ ΕΣΤΙ ΤΑ ΕΤΟΘΕΙΟΝ

2. ábra. Peek rajza

ben, hogy szokott verseket írni,⁹ az epigramma szerzője pedig ehhez illő módon említi a „szép ifjak Athénját” (εὐπαιδᾶς Ἀθήνας). Herzog szerint a versike eredetileg talán fogadalmi feliratként íródhatott, ahonnan bekerült a görög epigrammagyűjteménybe. Amikor azt kezdte kutatni, vajon ismert-e olyan felirat, amely illik az epigrammához, hamarosan rátalált a fent említett – akkor még mindig elveszett, csak Fränkel kiadásában hozzáférhető – töredékre. Ő feltételezte elsőként, hogy az IG IV² 1 255 teljes formájában az Aischinés által írt epigrammát tartalmazhatta: az első sorban található apanév végződése ugyanis jól illik Aischinés apjának, Atrométosnak a nevéhez; a harmadik sorban (azaz a feltételezett epigramma első sorában) pedig talán tévedett a szöveget kiadó M. Fränkel, és valójában nem με τὸ θεῖον, hanem [εἰς] δε τὸ θεῖον lehetne a helyes olvasat.¹⁰ Ha mindez igaz volna, akkor ki tudnánk egészíteni az apró töredéket az *Anthologia Graecá*ban olvasható epigramma alapján, ráadásul Aischinés életének egészen új részletére derülne fény. Herzog azonban a felirat hiányában nem tudta bizonyítani briliáns elméletét.

A kő végül több évtizedes kallódás után, az 1960-as évek elején újra előkerült az epidauroszi múzeum raktárából. Erről a neves német epigráfus, Werner Peek tudósított 1962-ben megjelent cikkében, amely úgy tűnt, végképp eldönti kérdést: olvasata szerint Herzognak igaza volt, és nemcsak az igazolódott, hogy με helyett δέ áll a harmadik sorban, de még az előtte lévő εἰς betűinek csúcsait is azonosítani lehetett.¹¹ Peek azonban nem közölte a felirat fényképét, csak egy pontosnak nehezen nevezhető skiccet mellélt, amely a felirat kiegészítését volt hivatott jelezni.

⁹ Aeschin. I 135–136: „...Végül pedig, idétlen röhögésre próbálva bírni titeket, ahogy néhányan mondják nekem, azt állítja majd, hogy bemutatja az összes szerelmes költeményt, amit csak írtam, és hogy tanúk vallomásaival bizonyít néhány veszekedést és csetepatét, amelyek az én ügyeim miatt történtek. ... Ami a nekem tulajdonított költeményeket illeti, elismerem, hogy én írtam őket, azt viszont tagadom, hogy olyan jellegűek volnának, mint ahogy ezek itt eltorzítva bemutatják.”

¹⁰ Herzog: i. m. (8. jegyz.) 40.: „Wenn wir im Bruch statt der zwei Winkel eines M nur einen von einem Δ als wirklichen Buchstabenrest annehmen, so bekommen wir den Schluß des ersten Verses unseres Epigramms.”

¹¹ W. Peek: Griechische Weihgedichte aus dem Asklepieion von Epidauros. WZHalle 11 (1962) 1002 sk.

Peeknek a kőre vonatkozó két bekezdése nyomán nem minden tanulság nélküli folyamatra indult útjára a felirat körül. Az amerikai Clarence Forbes lelkesen üdvözölte Herzog és Peek teljesítményét, amely Aischinés életének új, korábban ismeretlen epizódját igazolta,¹² Vincenzo Longo pedig (némi hibával tűzdelve) felvette aretalógiai szöveggyűjteményébe a teljes, kiegészített feliratot, amelyet Kr. e. 330 előttre keltezett, hiszen ebben az évben számúzték Aischinést Athénból.¹³

[Αἰσχίνης Ἀτρο]μήτου Ἀθηναῖος¹⁴
 [Ἀσκληπιῶι ἀ]νέθηκεν.
 [Θνητῶν μὲν τέχνας ἀπορούμενος, εἰς δὲ τὸ θεῖον
 ἐλπίδα πᾶσαν ἔχων, προλιπὼν εὐπαιδᾶς Ἀθήνας,]
 5 [ἰάθην ἐλθῶν, Ἀσκληπιέ, πρὸς τὸ σὸν ἄλσος,]
 [ἔλκος ἔχων κεφαλῆς ἐνιαύσιον, ἐν τρισὶ μῆσιν.]

Azt hihetnénk, hogy ezután már mindenki Aischinéshez kapcsolta az epidaurosi feliratot, de ez mégsem alakult egészen így. Igaz ugyan, hogy a Peek-beszámoló óta eltelt fél évszázadban sokan hivatkoztak bizonyított tényként a szónok asklépieionbeli epigrammájára,¹⁵ a felirat szakirodalmát vizsgálva mégis a legváratlanabb pillanatokban tapasztalhatjuk ennek az ellenkezőjét. A Jean Irigoín 1976-os tanulmányát röviden ismertető bejegyzés a *Supplementum Epigraphicum Graecum*¹⁶ azt írja, hogy Irigoín elutasítja a felirat és az epigramma Aischinésnek való tulajdonítását, mert a költemény sorainak első betűi akrostichonként összeolvashatók (ΘΕΙΕ), és e költői technika, amely nyilván az első sor τὸ θεῖον végződésére utal vocativusban, ismeretlen az Aratos (Kr. e. 3. sz.) előtti görög költészetben, ráadásul a fennmaradt töredék betűformái Kr. e. 3. századi vagy még későbbi keletkezést valószínűsítene. Az igazság ezzel szemben az, hogy Irigoín egyáltalán nem vitatja el Aischinéstől a feliratot, mindössze megvizsgál olyan szempontokat is, amelyeket korábban nem vettek számításba (pl. az akrostichon kérdését), és arra jut, hogy valószínűleg a legrégebb görög akrostichont tartalmazó költe-

¹² C. Forbes: An Episode in the Life of Aeschines. *AJPh* 88 (1967) 443 skk.

¹³ V. Longo: Aretalogie nel Mondo Greco I. Epigrafi e Papiri. Genova 1969. 77 sk.

¹⁴ Longónál hibásan Ἀτρομέτου Ἀθηναῖος.

¹⁵ Irigoín: i. m. (7. jegyz.) 119 skk.; D. Gourevitch: Le triangle hippocratique dans le monde gréco-romain: le malade, sa maladie et son médecin. Róma 1984. 208. n. 90.; P. Hansen: Carmina Epigraphica Graeca. Saeculi IV a. Chr. n. (CEG 2). Berlin – New York 1989. 187 sk. (=CEG II.776); M. Girone: Ἰάματα. Guarigioni miracolose di Asclepio in testi epigrafici. Bari 1998. 42 skk.; F. G. H. Muñoz: Aeschinea. *Emerita* 76 (2009) 256 sk.; M. Perale: An Unidentified Verse Quotation in the Manuscript Tradition of Aeschines' Letters. In: *La tradición y la transmisión de los oradores y rétores griegos – Tradition and Transmission of Greek Orators and Rhetors*. Ed. F. G. H. Muñoz. Berlin 2012. 205 skk.

¹⁶ SEG 26, 450: „Irigoín ... rejects the identification of Aeschines as the famous Athenian orator; the poem (AP 6. 330) is an acrostich, ΘΕΙΕ with τὸ θεῖον L. 1, and belongs, with the lettering of the preserved fragment, in the 3rd cent. B.C. or later.”

ményt ismerhetjük meg benne.¹⁷ Az Irigoín félreértő *SEG* hétsoros angol nyelvű közlését mégis nyilván sokkal többen olvasták, mint a francia filológus viszonylag nehezen hozzáférhető, anyanyelvén írt cikkét, így a kutatói közvélekedést is az előbbi formálhatta erősebben.¹⁸

Alighanem ennek is köszönhető, hogy még a nagy tekintélyű Aischinés-monográfiát szerző E. Harris sem vette komolyan az epidaurosi felirattöredéket, mert mindössze egy lábjegyzetbe dugott megjegyzésben utal rá, amelyből nemcsak az válik világossá, hogy nem tartja hitelesnek a feliratot, hanem az is, hogy nem nézett pontosan utána a kőnek: „Some have thought that the Aeschines listed on *IG* iv² 255 is identical with the Athenian politician, but this is unlikely.”¹⁹ Aischinés ugyanis sem „felsorolva” (*listed*), sem másként nincs említve a fennmaradt töredéken. Ám hogy a nyelvi háttérű félreértések sora folytatódjon, Maria Girone gyógyulásokról szóló szöveggyűjteményében C. Forbes fent említett tanulmányát „cáfolja meg”, ugyanis szerinte Forbes nem tartja Aischinéshez köthetőnek a feliratot és az epigrammát, hiszen Aischinés egyik beszédében sem említi betegségét és epidaurosi gyógyulását. Csakhogy Forbes maga is éppen amellettt érvelt, hogy Aischinés hallgatása nem lehet érv az epidaurosi dedikáció ellen – azaz Girone tévedésből olyan állítást tulajdonít Forbesnak, amit Forbes maga is megcáfolt már.²⁰ És mivel Hiller von Gärtringen 1929-es *IG*-kiadásának mindmáig nem készült felújított változata, a felirat világhálón közkinccsé tett olvasata továbbra sem vesz tudomást az Aischinés-számról.²¹

A fent vázolt számos félreértés és W. Peek hivatkozási alappá vált, ám mégsem egészen kifogástalan közlése²² után szerettem volna meggyőződni, hogy az *IG* IV² 1 255 valóban Aischinés epigrammáját tartalmazza-e. Hosszas levelezés²³ után a próbálkozást siker koronázta: a területileg illetékes görög múzeumi hatóság (Η Δ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων) elkészíttette számomra a mindmáig az

¹⁷ Irigoín: i. m. (7. jegyz.) 123.: „Si donc l'épigramme VI 330 de l'*Anthologie Palatine*, ne faisant qu'un avec l'inscription *IG* IV², 255, se rapporte à l'orateur Eschine, elle offre le plus ancien exemple d'acrostiche grec qui nous soit parvenu.”

¹⁸ A *SEG* félreértése már M. Peralénak is feltűnt, lásd *Peralé*: i. m. (15. jegyz.) 206. n. 8.

¹⁹ E. Harris: *Aeschines and Athenian Politics*. New York – Oxford 1995. 177. n. 1.

²⁰ Girone: i. m. (15. jegyz.) 142: „Forbes (1967, 448), di contro, afferma che questa iscrizione non può attribuirsi all'oratore ateniese, perché nelle tre orazioni pervenuteci sotto il nome di Eschine non si fa mai menzione di Epidauro o di una malattia o di una cura. Simili argomenti non paiono tuttavia cogenti.”

²¹ Lásd <http://epigraphy.packhum.org/inscriptions/oi?ikey=28691&bookid=7®ion=2> (Letöltve: 2013.11.21.)

²² Az elnagyolt rajzon túl óvatosságra inthet Peek leplezetlenül drámai stílusa, amelyben beszámol Herzog elméletéről és az elmélet (általa történt) igazolásáról, lásd *Peek*: i. m. (11. jegyz.) 1002 sk.: „Das [ti. Herzog elmélete] mag manchem wohl wenig überzeugend klingen. Und doch ist die anscheinend etwas schwach fundierte Hypothese bei der Nachprüfung des Steines, der bei der Neuenrichtung der epigraphischen Sammlung in Epidauros glücklicherweise wieder zutage kam, auf das glänzendste bestätigt worden.”

²³ Különös köszönettel tartozom görög részről Sofia Zoumpakinak, a görög nemzeti kutatási alap (Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών - ΕΙΕ) ókortörténettel foglalkozó munkatársának, magyar részről pedig Patay-Horváth Andrásnak, az ELTE Ókortörténeti Tanszék adjunktusának a fotó megszerzéséhez nyújtott segítségéért.

3. ábra. A felirat fényképe

Epidauros-i Régészeti Múzeumban őrzött töredék fotóját, amelynek birtokában megkísérelhettem megállapítani, hogy Herzog elmélete mennyiben igazolható a kövön látható betűmaradványok tükrében.

A viseltes márványtöredék fényképén (3. ábra) jól olvasható a felirat első két sorának végződése, ám az Aischinés-kérdés eldöntésének kulcsa az első sor első betűmaradványa és a harmadik sor τὸ θεῖον előtti betűinek olvasata. Herzog elméletének igazolásához ugyanis egyrészt arra van szükség, hogy az első betűmaradvány egy M jobb oldali szárának alsó csücske legyen, másrészt pedig arra, hogy a harmadik sorban ME helyett ΔE illeszkedjen a betűk megmaradt felső részeihez. Az első feltétel teljesülése esetén ugyanis reálisan számolhatunk egy olyan athéni feliratállítóval, akinek -μητος volt az apja – tehát például Aischinészszel, aki Atrométos fia volt. A második feltétel pedig azért szükséges, hogy valóban az *Anth. Gr.* VI.330 első sorának végződését (εἰς δὲ τὸ θεῖον) láthassuk bele a felirat hiányos szövegébe.

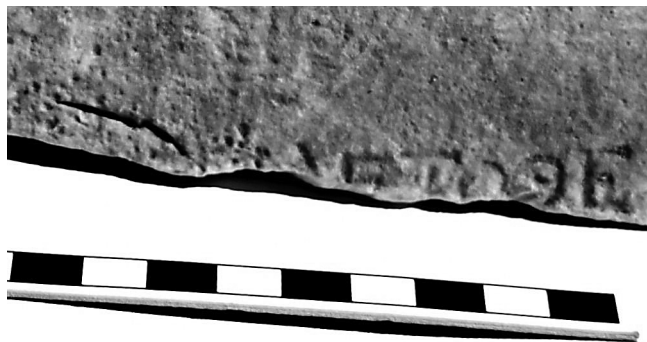
Megítélésem szerint az első sorban látható első betűdarabka túlságosan apró ahhoz, hogy biztosan eldönthessük, milyen betűhöz is tartozott. Alakja és szóban betöltött fonológiai helyzete szerint Λ, Μ, Ν vagy Τ lehetett. Igen kevésbé valószínű lehetőség a

4. ábra. IG IV2 1 255 rajza a 3. ábra alapján elkészítve

Δ, mert ez esetben valószínűleg látnánk a balról érkező alsó vonal végét. A Π nagy biztonsággal kizárható, mert ennek jobb oldali függőleges szára ekkoriban (és még hosszú ideig) rövidebb, mint a bal, azaz nem ér le az alapvonalig. Sajnos a betűtöredékből nemigen állapítható meg, hogy a hozzá tartozó szárnak volt-e a függőlegestől némileg eltérő dőlésszöge valamely irányba. Általános, de nem kötelező érvényű szokás, hogy a M szárai közül egyik sem függőleges: M. A N jobb oldali szárát, ahogy az feliratunkon is megfigyelhető, vagy függőlegesen, vagy kissé jobbra döntve vésték: N. A Λ szára minden körülmények közt a másik irányba dől. A T viszont egy függőleges és egy fönti vízszintes vonalból áll, és a kő törése miatt egyáltalán nem kizárható, hogy a függőleges vonal alja maradt meg, míg a vízszintes nyom nélkül letört. (A keresztvonal ugyanis, hacsak nem volt jelentősen hosszabb, mint a sorban bizonyosan olvasható, másik T keresztvonala, éppen a törés vonaláig érhetett.) A T olvasatot tovább erősíti, hogy ebben az esetben nem kell dőlésszöget keresnünk az apró betűcsonkban, hiszen az valóban függőlegesen állhatott, és ráadásul az H-től való távolsága is éppen megegyezik az H és az azt követő T távolságával.

Mindezeket figyelembe véve lássuk, milyen lehetőségek kínálkoznak a csonkán maradt apanév kiegészítésére. Ha a felirat állítója athéni, akkor (Periklés törvénye értelmében) szinte bizonyosra vehetjük, hogy apja is az, tehát meg kell vizsgálni, hogy a Kr. e. 4. században milyen -ητος végződésű athéni férfinévek ismeretesek. A *Lexicon of Greek Personal Names (LGPN)* attikai kötetének fordított betűrendes indexe 39 -ητος végű nevet ismer, s jó eséllyel ezek közül kerülhetett ki az epidaurosi márványfeliratra vésett név is. E nevek jelentős része azonban egyáltalán nem adatolt a Kr. e. 4. században, s így ezeket nyugodtan kihúzzhatjuk a listáról. Ha csupán -λητος, -μητος, -νητος, vagy -τητος végződésű nevekkel számolunk, 10 név marad a listánkon: Admétos, Anenklétos, Atrométos, Diognétos, Euktétos, Euphilétos, Klétos, Melétos, Theaitétos és Theognétos. Ha viszont, amint fentebb megkockáztattam, a betűcsonk olvasata T, akkor csak Euktétos és Theaitétos az adatolt példa. Bizonyosságot azonban nem hoz az első sor első betűdarabkája.

5. ábra. A felirat harmadik sorának betűmaradványai

6. ábra. Javasolt olvasat

A harmadik sor betűmaradványai azonban a rendelkezésre álló fotó alapján szerintem nem igazolhatják Herzog elméletét, és kétségbe vonják a Peek által közölteket.²⁴ (Lásd 2. ábra) A τὸ θεῖον előtti epsilon jól felismerhető, viszont az epsilon előtt álló jelek nem egy Δ (és előtte egy Σ) tartozékai, hanem egy M-höz tartoznak mind. A sor végződésének helyes olvasata így με τὸ θεῖον lehet – amint azt már M. Fränkel is kiolvasta 1902-ben. Mindez nem jó hír azok számára, akik Aischinésnek tulajdonítanak a feliratot, hiszen az epigramma első sorához ez nem illeszkedik, azt pedig aggályos volna föltételezni, hogy a vésnök elrontotta a (számunkra kulcsfontosságú) betűk felírását. Marad tehát a következtetés: a felirat fényképe nem erősíti meg, hogy az IG IV² 1 255-ös feliraton az Aischinésnek tulajdonított epigramma (*Anth. Gr.* VI.330) állt.

Mindez persze nem zárja ki, hogy az epigramma szerzője valóban az athéni Aischinés, ahogy azt sem, hogy a szónok tényleg járt Asklépios epidaurosi szent ligetében, hogy gyógyulást nyerjen az őt kízó fekélytől. A rövid verset a kézirati hagyomány a szónok Aischinéshez köti, a második sor pedig egyértelművé teszi, hogy nem a mytilénéi vagy milétosi, hanem az athéni szónok lehet a szerző – és szerzőségét akkor sem volna okunk megcáfolni, ha valóban ez az epigramma volna a legkorábbi ismert görög akrostichon, amint azt Irigoín írta.²⁵ Irigoín azonban két szempontból is téved. Egyrészt az ún. névakrostichon (ahol a sorok első betűi egy nevet, többnyire a szerző nevét adják) már jóval korábban is létezett, mint a költemény azonosításának és „másolásvédelmének” technikája. Diogenés Laertios írja a Kr. e. 6–5. században élt költőről, Epicharmosról, hogy „olyan írásokat hagyott hátra, amelyekben természetrajzról, velős mondásokról és orvosi témákról is értekeznek, és ezeknek többségében *parastichist* helyezték el,

²⁴ Peek: i. m. (11. jegyz.) 1003: „Nicht nur die Spitze eines Δ (bzw. Λ) ist erhalten, sondern vorher auch die obere Schräge eines Σ und davor wieder das obere Endstück einer Senkrechten, so daß [ε]ις δέ als gesichert gelten darf”

²⁵ Irigoín: i. m. (7. jegyz.) 123. Az akrostichonról újabban lásd E. Courtney: *Greek and Latin Acrostichs*. *Philologus* 134 (1990) 3 skk.

amely világosan mutatja, hogy ő írta mindezeket.²⁶ Vitatott, hogy Epicharmos állítólagos *parasctichise* akrostichonnak értendő-e, hiszen egyet sem ismerünk belőle, ám ránk maradt egy töredék a Kr. e. 4. századi drámaköltő Chairémóntól (Fr. 14B Snell), amely sorainak első betűi összeolvashatók: XAIPHM-.²⁷ Ez minden kétséget kizáróan igazolja, a görög költészet ismerte az akrostichont Aischinés korában, s így az sem elképzelhetetlen, hogy ha maga Aischinés írt egy epigrammát Asklépios tiszteletére, akkor maga is élt e technikával.²⁸

Másodsorban viszont az is elkerülte Irigoin figyelmét, hogy formailag a θεῖε valójában a θεῖος melléknév vocativusa (sg. masc.) és nem a semleges főnév θεῖον-é, hiszen ez utóbbi, semleges nemű lévén, megegyezik a nominativusszal (θεῖον).²⁹ Ezáltal az epigramma akrostichonként való azonosítása problematikusnak tűnik.

²⁶ Diog. Laert. VIII 78: οὗτος ὑπομνήματα καταλέλοιπεν ἐν οἷς φυσιολογεῖ, γνωμολογεῖ, ἰατρολογεῖ καὶ παραστιχίδα γε ἐν τοῖς πλείστοις τῶν ὑπομνημάτων πεποικέν, οἷς διασαφεῖ ὅτι ἑαυτοῦ ἐστὶ τὰ συγγράμματα. Ez a testimónium a Ψευδεπιγράμεις darabjai közt szerepel Kassel és Austin töredékgyűjteményében.

²⁷ Χρῆ τιμᾶν θ[] [] -
 Ἄρχῃ γὰρ θνητοῖς
 Ἰμερου πάση[ς
 Πόμην τινῶμεν μ []
 Ἦθος ἔχειν ὄσιον ζῆ[]
 Μὴ πᾶν κέρδος ὄρα []
 [..]Μ[.]κιαν σαυτ[]

...

²⁸ Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a Kr. e. 2. századnál korábbról nem ismerünk akrostichont feliraton, valamint, hogy valóban Aratosnál (Kr. e. 3. század) látjuk először, hogy nem egy név, hanem a költő művészetének egyik kulcsfogalma (Λεπτή) olvasható ki a sorok első betűiből (*Phainomena* 783–787.), lásd Courtney: i. m. (25. jegyz.) 6. és 10 sk.

²⁹ Irigoin (i. m. [7. jegyz.] 122) azzal érvel, hogy a sphéttosi Diophantos is μάκαρ θεῖε formában szólítja meg az Asklépiost (IG II² 4514), ám a θεῖε ebben az esetben melléknévként áll a μάκαρ mellett és nem önállóan.